

Elżbieta Wróbel

Powrót pisarza – Rafał Malczewski na emigracji

Artykuł odnosi się do literackiego dorobku Rafała Malczewskiego, powstałego w okresie jego montrealskiej emigracji. W okresie międzywojennym Malczewski był przede wszystkim publicystą. Współpracował m.in. z „Przeglądem Sportowym”, „Gazetą Polską” i „Kurierem Sportowym”. Na łamach „Wiadomości Literackich” publikował również felietony o tematyce sportowej, wydane w zbiorze *Trzy po trzy o sporcie* (1938). Opublikował także felietony poświęcone Zakopanemu i Tatrom – tak ważnym w jego życiu artystycznym i malarstwie – zebrane w tomie *Od cepra do wariata* (1938). Po wojnie już na emigracji przestał pisać, gdyż bardzo krytycznie oceniał swój międzywojenny dorobek literacki. Autorka, opierając się na korespondencji Rafała Malczewskiego z Janem Lechoniem, która ukazała się w opracowaniu Beaty Dorosz (zob. J. Lechoń, Z. i R. Malczewscy, „*Coraz trudniej żyć a umrzeć strach*”. *Listy 1952–1955*, z autografu do druku przygotowała, wstępem i przypisami opatrzyła B. Dorosz, Warszawa 2008), podkreśliła znaczenie pisarstwa w trudnym emigracyjnym życiu artysty. Malczewski bowiem, namówiony i zachęcany przez Jana Lechonia, powrócił do pisania. Poeta odpowiedział mu dwa oczywiste „tematy literackie”, którymi powinien się zająć, a były to wspomnienia o sławnym ojcu i tematyka związana z Zakopanem. I tak też się stało. Malczewski miał nadzieję, że pisanie dostarczy mu stałego źródła dochodu, w momencie gdy pogarszający stan zdrowia uniemożliwi mu malowanie. W wywodzie wyeksponowano również postać Zofii Mikuckiej-Malczewskiej, która była jego największą przyjaciółką i wspierała artystę w najtrudniejszym okresie jego życia. Po śmierci Malczewskiego jego żona aktywnie zaangażowała się w przygotowanie numeru specjalnego „Wiadomości” poświęconego artyście (zob. „Wiadomości” 1966, nr 14/15).

Nawiązując do uwag sformułowanych już przez Beatę Dorosz, wyraźnie podkreślono w wystąpieniu znaczenie montrealskiego spotkania Rafała Malczewskiego z Lechoniem w 1952 roku. Z listów słanych pomiędzy Montrealem a Nowym Jorkiem (tam emigracyjną przystań odnalazł Lechoń) wyłonił się również wyjątkowo poruszający obraz życia ludzi należących do elity artystyczno-towarzyskiej II Rzeczypospolitej, którzy nie chcieli i nie mogli powrócić do kraju rządzonego przez komunistów. Podkreślono znaczenie korespondencji twórców emigracyjnych, którzy w swoich listach stworzyli wyjątkową kronikę trudnego życia na uchodźstwie po 1945 roku.

W referacie wskazano najważniejsze tematy i motywy opowiadań Malczewskiego, mające także charakter autobiograficzny, w których pisarz literacko sportretował kanadyjski pejzaż (m.in. *Późna jesień*, *Mount Warsaw*). Autorka odniosła się do dwóch wyjątkowo wstrząsających opowiadań pisarza – *Przerwany protokół* oraz *Oczekiwanie*, gdzie swój kulminacyjny moment osiągnęły jego katastroficzne i pesymistyczne nastroje. Oba teksty wywołały burzliwą dyskusję wśród czytelników londyńskich „Wiadomości”.

Wywód oparto również na korespondencji Rafała Malczewskiego i Zofii Mikuckiej-Malczewskiej z redaktorem naczelnym londyńskich „Wiadomości” Mieczysławem Grydzewskim, znajdującej się w Archiwum Emigracji w Toruniu. Artykuł ma charakter popularnonaukowy i łączy elementy analizy literackiej z opisem biograficznym. Autorka wykorzystała wnioski oraz materiał dokumentacyjny zawarty w opublikowanej już rozprawie dotyczącej Rafała Malczewskiego (zob. E. Wróbel, *Rafał Malczewski i „Wiadomości”*. *Nie tylko o redakcyjnej korespondencji Rafała i Zofii Malczewskich*, [w:] *Metaliterackie listowania. List jako dokument świadomości literackiej pisarza*, red. I Sikora i A. Czajkowska, Częstochowa 2012).